

Fries Libellennieuws uit 2003

In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de meest opvallende waarnemingen van libellen in Friesland in 2003.

Het jaar 2003 was voor veel libellensoorten bijzonder gunstig. Het waren vooral zuidelijke soorten die hiervan profiteerden. Naarmate het seizoen vorderde daalde het grondwaterpeil door de hoge verdamping en geringe neerslag in 2003 drastisch en vielen steeds meer vennen en poeltjes droog. Een aantal libellensoorten is zoals bekend aangepast aan het tijdelijke droogvallen van hun voortplantingswater.

Korte samenvatting van de libellenfauna van Friesland

Aan het eind van 2002 werd bekend dat we een nieuwe soort voor Friesland konden bijtekenen: de Bandheidelibel. Hiermee is het totale aantal libellensoorten van Friesland op 52 gekomen. De Weidebeekjuffer lijkt definitief te zijn teruggekeerd in onze beekdalen. Dit jaar bleek ook zeer gunstig voor witsnuitlibellen en er was een kleine invasie van de Geelvlekheidelibel en de Zwervende heidelibel. De Gevlekte glanslibel deed het zeer goed in de Lindevallei en ook de Vroege glazenmaker werd op veel plekken in Friesland gezien. Daarnaast werden enkele nieuwe locaties van de Groene glazenmaker ontdekt.

Terugkeer van de Weidebeekjuffer in Friesland

De Weidebeekjuffer of 'Beekster' in Friesland is een karakteristieke libel van kleine stromende wateren. Na een achteruitgang neemt de soort sinds een aantal jaren weer geleidelijk in aantal toe en lijkt zich te herstellen. In het zuidoosten van Friesland werden al regelmatig zwervers waargenomen. In 2003 lijkt de soort eindelijk weer vaste voet op Friese bodem te krijgen. Hiervoor komen in principe de bovenlopen van het Koningsdiep, de Tjonger en de Linde in aanmerking als mogelijke voortplantingslocaties.

Maar ook langzaam stromende kwelslootjes, weteringen en afvoersloten in de beekdalen van drie bovengenoemde Friese riviertjes herbergen de juiste voorwaarden voor de Weidebeekjuffer.

Op zeker twee locaties werd voortplanting vastgesteld en op vijf andere plekken werden meerdere exemplaren gezien. Tijdens veldonderzoek in 2003 door Tom Jager en E. Peter de Boer werd geconstateerd dat het intensieve maaibeheer een negatief effect had op de Weidebeekjuffer langs de Linde en het Kleindiep. Hierop organiseerde FFF-libellenwerk-groep 'De Hynstebiter' een excursie waar het waterschap Sevenwolden, verantwoordelijk voor het maaibeheer, kon zien en horen wat deze juffer nodig heeft om zich succesvol in Friesland te kunnen

voortplanten. Het waterschap reageerde zeer positief en werd bereid gevonden enkele specifieke beheersmaatregelen uit te voeren ten behoeve van de Weidebeekjuffer. Via een persbericht werd de terugkeer van de Weidebeekjuffer in Friesland onder de aandacht gebracht (Leeuwarder Courant 2003). Op de vindplaatsen langs de Linde en het Kleindiep zal in 2004 een gefaseerd maaibeheer worden toegepast. Ook zullen er speciale inrichtingsmaatregelen worden getroffen, in de vorm van steenstort achter enkele stuwen. Dit zorgt voor een verlenging van het zuurstofrijke traject achter de stuwen. De zuurstofrijke traject achter de stuwen. De zuurstofrijke traject achter de stuwen. De zuurstofrijke traject achter de stuwen. De zuurstofrijke traject achter de stuwen.

Foto: Dico de Klein

Somatochlora flavomaculata

Gevlekte glanslibel (m) in de Driesenpolder, Lindevallei in juni 2003

Weidebeekjuffer.

De Bandheidelibel: een nieuwe libellensoort voor Friesland.

Op 28 juli 2002 werd er door Wytze van der Zee een vrouwtje van de Bandheidelibel waargenomen en gefotografeerd bij camping 't Hop in Wyckel, Gaasterland. Het is vrijwel zeker dat het hier om een zwerver gaat. De vondst in Gaasterland in 2002 is de meest westelijke tot nu toe. Mocht de uitbreiding de komende jaren doorzetten, dan bestaan er kansen voor deze soort in het zuidoosten van Friesland. In augustus en september 2003 is al op geschikte locaties in Friesland gezocht naar de Bandheidelibel. Zoektochten in Gaasterland en in het beekdal van de Linde leverden voorsnog niets op.

Ontdekking populaties van de venwitsnuitlibel

In 2002 werden slechts op drie plekken in Friesland individuele waarnemingen van de Venwitsnuitlibel *Leucorrhinia dubia* gedaan. In de afgelopen jaren werd nergens voortplanting waargenomen. Dit deed vermoeden dat deze kwetsbare Rode-lijstsoort zeer zeldzaam was. In 2003 is er in Friesland, net als in

2002, extra gelet op deze soort en werden gelukkig toch drie locaties ontdekt waar voortplanting kon worden vastgesteld. De grootste populatie in Friesland werd ontdekt in de Beetsterzwaagse bossen. In een bosven, vlak bij de Witte Mar, werd op 3 juni een populatie van ongeveer 50 Venwitsnuitlibellen ontdekt. Het lijkt erop dat beide soorten hier, binnen zeer korte afstand van elkaar, toch strikt gescheiden leven. Buitengewoon was de ontdekking van een populatie Venwitsnuitlibellen op de Wyldemerk in Gaasterland. Uniek is dat de soort hier samen voorkomt met de Noordse - en de Gevlekte witsnuitlibel. Het komt slechts zelden voor dat deze drie witsnuitlibellen in hetzelfde water tot voortplanting komen. Ook op deze vindplaats heeft de verdroging intussen toegeslagen en het is dus afwachten wat de gevolgen hiervan in 2004 zullen zijn.

De Wyldemerk: een Gaasterlands libellenparadijs

Van de libellenfauna van Gaasterland was tot nu toe weinig bekend. Tijdens libelleninventarisaties in terreinen van It Fryske Gea door Jos Hooijmeijer en E. Peter de Boer werden de afgelopen jaren al enkele opvallende en onverwachte waarnemingen gedaan. Er werden soorten waargenomen die normaal gesproken alleen op de zandgronden en in de laagveengebieden voorkomen. Zo werden in 2002 Tengere pantserjuffers, Tengere grasjuffers, Zwervende pantserjuffers, Tangpantserjuffers en een Venwitsnuitlibel op de pas aangelegde golfbaan nabij Oudemirdum waargenomen. Daarnaast werden ook Glassnijder, Smaragdlibel en Vroege glazenmaker op de Wyldemerk waargenomen. Deze combinatie van libellen van de binnenlandse zandgronden en de laagveengebieden is vrijwel uniek binnen Friesland. In de loop van het jaar werden ook de Koraaljuffer en een grote populatie van de Tengere pantserjuffer aangetroffen.

Zuidoost Friesland: alleen geschikt als overwinteringsgebied voor de Noordse winterjuffer?

Wederom werden in de nazomer en herfst van 2003 op verschillende locaties in zuidoost Friesland Noordse winterjuffers aangetroffen. Er werden dit jaar ook drie nieuwe locaties ontdekt. Na de ontdekking van deze soort in Friesland in 2001 is (ondanks goed zoeken in het voorjaar op geschikte locaties) nog steeds geen voortplanting vastgesteld. Ook in Drenthe werden dit jaar op 14 verschillende locaties Noordse winterjuffers waargenomen (R. van der Es, Natuurmonumenten). Dit jaar zijn de Noordse winterjuffers op de meeste vindplaatsen in Friesland gemerkt. Hierdoor werd een beter inzicht verkregen in de manier waarop deze winterjuffer door Friesland zwerft of trekt. Gebleken is dat de meeste dieren niet honkvast zijn, slechts een klein deel blijft langer dan

enkele weken op één plek. Door de winterjuffers te merken konden ook de totale aantallen per vindplaats beter bepaald worden.

De Gevlekte glanslibel in de Lindevallei

In 1999 werd voor de eerste keer een Gevlekte glanslibel in de Lindevallei gevangen. Sindsdien wordt deze libel jaarlijks in kleine aantallen waargenomen. Het lijkt voorspoedig te gaan met de soort, want op 10 juni 2003 werden in de Driessenpolder (Lindevallei) maar liefst 18 patrouillerende mannetjes geteld (zie foto vorige pagina). Aan het eind van diezelfde dag werd voor het eerst ook een vrouwtje gezien bij de Lange Haag.

Zwervers en geelvlekken

Dit jaar was er een kleine invasie van de Geelvlekheidlibel in Nederland. Medio augustus werd deze heidelibel op meerdere plekken in Friesland waargenomen. In de afgelopen jaren was de Geelvlekheidlibel hier vrijwel afwezig. Ook werden er dit jaar weer Zwervende heidelibellen in Friesland waargenomen. Al vroeg in het jaar werden op 6 juni ongeveer 15 mannetjes waargenomen bij het

Libellula fulva

Foto: Robert Ketelaar

Bruine korenbout (v)

Canadameer in de bossen van Appelscha. Op 27 augustus werden op de Heide fan Allartseach (Bakkeveen) tientallen verse mannetjes gezien. Hier werden ook circa 25 larvenhuidjes gevonden.

Bruine korenbout in het Easterskar

Op 6 juni zag Tom Jager twee mannetjes van de Bruine korenbout in het Easterskar. Tot nu toe was deze zeldzame korenbout in Friesland alleen van de Lindevallei bekend waar jaarlijks honderden exemplaren worden gezien. Of de Bruine korenbout zich ook voortplant in het Easterskar is onduidelijk, maar gezien de geschikte biotoop omstandigheden is dat wel te verwachten.

Noordse glazenmaker

De Noordse glazenmaker is in Nederland vrijwel beperkt tot Drenthe. Vroeger kende de soort waarschijnlijk een ruimere verspreiding. De soort is dus achteruitgegaan in Nederland en staat op de Rode Lijst vermeld als bedreigd. De biotoop bestaat uit fraaie hoogveenvennetjes met drijvend veenmos. Verheugend nieuws in 2003 was de ontdekking van enkele nieuwe vindplaatsen in Overijssel (Libellennieuws 03:31 e-mailcirkel NVL 2003). In augustus 2002 werd een kleine populatie van de Noordse glazenmaker ontdekt op Delleboersterheide. Vanwege deze ontdekking en de mogelijke verwisseling met de sterk gelijkende en algemenere Venglazenmaker leek het zinvol om gericht naar deze soort te zoeken in Friesland. Daarom is in 2003 op een aantal geschikte locaties in het zuidoosten van Friesland naarstig gezocht naar deze zeer zeldzame glazenmaker. Zoekacties werden ondernomen in de kleine hoogveenrestanten langs de Tjongervallei, de Lippenhuisterheide, het Friese

deel van het Fochteloërveen en de Beetsterzwaagse bossen.

Op de Lippenhuisterheide en het Fochteloërveen werden grote aantallen Venglazenmakers waargenomen, maar de Noordse glazenmaker werd niet gezien. Ook op de Delleboersterheide werd geen spoor meer van de Noordse glazenmaker gevonden. Deze nazomersoort vliegt voornamelijk in augustus. Veel van de kleine hoogveenrestanten in Friesland waren rond deze tijd volledig uitgedroogd. Op 11 augustus werd toch nog een mannetje gevangen in het zuidwestelijke deel van het Fochteloërveen door André Hospers. Eind augustus zijn in hetzelfde gebied wel enkele larvenhuidjes verzameld die vermoedelijk ook van de Noordse glazenmaker zijn (maar nog niet gedetermineerd). Het is belangrijk om gericht naar deze soort te blijven zoeken in Friesland.

E. Peter de Boer, It Fryske Gea, afdeling Planning &

Weekend- excursie

Na het succes van vorig jaar in De Weerribben gaat de Libellenwerkgroep Zuid-Kennemerland opnieuw met Pinksteren aandacht aan Vlinders en Libellen besteden. We hebben de accommodatie van It Fryske Gea van 28 t/m 31 mei in de omgeving van Bakkeveen (Friesland) besproken. De deelname staat, zolang er nog plaats is, open voor alle KNNV leden. Ook de leden van de Dagvlinderwerkgroep en van de NVL zijn welkom.

Op zaterdag willen we op de fiets, onder leiding van Peter de Boer, een bezoek brengen aan de natuurgebieden in de directe

omgeving van Bakkeveen. Peter is medewerker bij It Fryske Gea. Hij zal zowel aan vlinders als aan libellen aandacht besteden. Ook gaan we op zondag en maandag op stap. We slapen en eten (zelfwerkzaamheid) in de accommodatie van It Fryske Gea op de Heide van Allardsoog nabij Bakkeveen. De kosten van de kampeerboerderij zijn 21 euro p.p. De kosten van het eten en eventuele andere kosten zullen hoofdelijk worden omgeslagen. Gezien de totale kosten van de slaapaccommodatie zal het aantal deelnemers vijftientig moeten zijn. Aanmelden bij Frans Koning 023 5289009 of

e.mail: koning.f@wolmail.nl. U hebt gereserveerd als u € 25 per persoon op giro 335436 hebt overgemaakt t.n.v. F. Koning Heemstede. Er vindt geen restitutie plaats.

Frans Koning

Libellenwerkgroep Zuid-Kennemerland

Foto: Willem-Jan Hoefnagel

